

ДА ГІСТОРЫІ АДКРЫЦЦЯ НАСТАЎНІЦКАГА ІНСТЫТУТА Ў г.МАГІЛЁВЕ.

У 1996 г. споўнілася 83 гады з пачатку дзейнасці Магілёўскага настаўніцкага інстытута. Наш педагагічны інстытут па праву вядзе радавод ад адкрытага ў 1913 г. свайго папярэдніка - настаўніцкага інстытута. Да гэтага часу, тым не менш, гісторыя яго адкрыцця і дзейнасці яшчэ, па сутнасці, не напісана. В.А.Бандарэнка ў 1978 г. у кароткім нарысе гісторыі педінстытута прысвяціла настаўніцкаму інстытуту ўсяго 3 старонкі. Яе работа каштоўна сваім фактычным матэрыялам, самім фактам звароту гісторыка да тэмы, але ў ёй задужа ўвагі ўдзелена крытыцы палітыкі царызму ў галіне адукацыі (напэўна, без гэтага ў тых умовах нельга было абыйсціся). Аднак гэта прыводзіла да скажэнняў кшталту: "Царскі урад не быў зацікаўлены ў развіцці народнай асветы, баяўся яе, душыў усімі сродкамі"; "навучанне і выхаванне дзяцей нярэдка здзяйснялі спіўшыся святары" і г.д.¹ Аб іншых спецыяльных работах па гісторыі настаўніцкага інстытута нам невядома, а гісторыя гэтая цікавая і характэрная.

У пачатку ХХ стагоддзя ў Паўночна-Заходнім крае назіраўся значны недахоп кваліфікаваных настаўнікаў, які быў выкліканы перш-наперш хуткім пашырэннем сеткі пачатковых школ у другой палове XIX - пачатку XX ст. і слабаразвітай сістэмай падрыхтоўкі педагагічных кадраў. У 1909 г. у Магілёўскай губерні з 988 настаўнікаў народных вучылішчаў 560 (56, 7%) не мелі педагагічнай адукацыі, а ў 1913 - 1381 з 1889 (73 %). Віленскі настаўніцкі інстытут не мог забяспечыць патрэбы краю. Трэба адзначыць, што пэўная сістэма падрыхтоўкі настаўніцкіх кадраў існавала. У 1905 г. у Беларусі было 4 настаўніцкіх семінарыі з колькасцю навучэнцаў 515 чалавек у асноўных класах. Аднагадовых курсаў пры гарадскіх вучылішчах у гэты час было 5 з 50 навучэнцамі. У 1908 г. іх пераўтварылі ў двухгадовыя. Лічылася, што такія курсы рыхтуюць настаўнікаў на ўзроўні настаўніцкай семінарыі. Вялікае месца ў папаўненні настаўніцкіх кадраў пачатковай школы займалі іспыты на званне настаўніка. Навучальныя устаноў па падрыхтоўцы настаўнікаў для сярэдняй школы на тэрыторыі сучаснай Беларусі не існавала. Настаўнікаў для іх прысылалі з Вільні, Масквы, Пецярбурга.²

Жыццё ставіла пытанне пашырэння і паляпшэння сістэмы падрыхтоўкі настаўнікаў у разрад першачарговых. У лютым 1909 г. паляпшыцель Віленскай

¹ Бандаренко В.А. Могилевский Государственный педагогический институт. Краткий очерк истории. - Мн., 1978. - С. 5.

² Асвега і педагагічная думка ў Беларусі (са старажытных часоў да 1917 года). - Мн., 1985. - С. 384-385.

вучэбнай акругі паведаміў гарадскім уладам г. Магілёва, што ў сувязі з павелічэннем школьнай сеткі Міністэрства народнай асветы прыняло рашэнне адкрыць у Віленскай акрузе яшчэ адзін настаўніцкі інстытут у Віцебску або ў Магілёве. Перавага выбару таго ці іншага горада залежала ад таго, які з двух гарадоў акажа Міністэрству больш істотную матэрыяльную падтрымку.¹

Паміж Віцебскам і Магілёвам пачалося сапраўднае спаборніцтва за новую навучальную ўстанову. Улады абодвух гарадоў разумелі, якую вялікую культурную, асветніцкую, навуковую карысць будзе мець адкрыццё гэтага інстытута. Пражэкты ўтварэння розных навучальных устаноў, у тым ліку і вышэйшых, даўно абмяркоўваліся грамадскасцю, але вышэйшая расійская бюракратыя, баючыся распаўсюджвання рэвалюцыйнай заразы ў непакорным краі, з насцярожнасцю ставілася да падобных праектаў. Адкрыццё настаўніцкага інстытута давала надзею ў хуткім часе ўсё ж давесці пры спрыяльных абставінах яго да тыпу вышэйшай навучальнай установы. Матэрыяльную падтрымку гэтаму праекту абяцала губернскае земства (пазней яно будзе штогод выдзяляць 1000 руб.) У красавіку 1909 г. на сходзе Магілёўскай гарадской думы было прынята рашэнне бясплатна адвесці ўчастак зямлі для будаўніцтва інстытута, а на яго ўтрыманне штогод выдзяляць 1000 руб. Прыняць жа абавязак бясплатна пабудаваць вучэбны корпус дума не здолела з-за адсутнасці сродкаў. Віцебск быў гатовы да большых "ахвяр", яго кіраўніцтва згаджалася штогод выдзяляць 5000 руб. Зноў абмяркоўвалася гэтая праблема ў маі 1910 года, але дадатковых крыніц фінансавання не было знойдзена.² У выніку ў 1910 годзе настаўніцкі інстытут быў адкрыты ў Віцебску.

Магілёўскія губернскія і гарадскія ўлады не змірыліся з няўдачай. Прымаліся рашэнні, у тым ліку ў снежні 1912 года, і рабіліся пэўныя захады дзеля таго, каб дамагчыся адкрыцця інстытута ў горадзе. Тое, што не ўдалося зрабіць у 1910 годзе, здзейснілася праз 3 гады. Летам 1913 года было канчаткова прынята рашэнне адкрыць 1 (14) ліпеня 1913 года ў Магілёве настаўніцкі інстытут "з гарадскім пры ім вучылішчам". Кіраўніцтва Віленскай вучэбнай акругі хадатайнічала аб адвядзенні ўчастка зямлі пад будаўніцтва вучэбнага корпуса, што і зрабілі ў тэрміновым парадку гарадскія ўлады. Афіцыйнае рашэнне ў адрас гарадскога галавы і дырэктара вучылішча аб адкрыцці інстытута было накіравана толькі 25 ліпеня (7 жніўня), амаль праз месяц пасля дня пачатку афіцыйнага існавання інстытута.³ А 28 жніўня (10 верасня) педагагічны савет новай навучальнай установы ў пратаколе № 1 пастанавіў "лічыць настаўніцкі інстытут у Магілёве з 1 (14) ліпеня 1913 г. адкрытым".⁴ Праз афіцыйныя і прыватныя органы друку васьмі (!) губерній

¹ Нацыянальны архіў. - Ф. 2258, воп. 1, спр. 1, а 61.

² Там жа - а. 62, 66, 67.

³ Там жа - а. 2, 29, 59, 73.

⁴ Там жа - спр. 22, а. 1А.

(Магілёўскай і суседніх) было апублікавана паведамленне аб адкрыцці інстытута і пачатку ўступных экзаменаў 4 (17) верасня 1913 г. Тэрмінова вышуквалася памяшканне, якое б падыходзіла для правядзення заняткаў. Ужо 2 (15) жніўня Магілёўская зямская ўправа паведаміла аб пералічэнні 500 руб. На ўтрыманне інстытута ў другім паўгодзі 1913 года, закупалася неабходнае абсталяванне.¹

Правілы паступлення, пералік уступных экзаменаў і іх праграмы (па ўзору Маскоўскага, Віленскага хрысціянскага і Віцебскага настаўніцкага інстытутаў) былі зацверджаны педсаветам 28 жніўня (10 верасня) 1913 года. Патрабаванні да абітурыентаў былі даволі сур'ёзныя. За 15 дзён неабходна было прайсці медыцынскі агляд, напісаць 3 пісьмовыя работы і здаць вусныя іспыты па дзевяці прадметах (што б казалі сённяшнія абітурыенты?). Графік здачы іспытаў быў вельмі сціснуты. На 4 (17) верасня быў прызначаны медыцынскі агляд, на 5 (18) - напісанне дыктоўкі і сачынення па рускай мове, на 6 (19) - рашэнне пісьмовай задачы па арыфметыцы. Далей былі запланаваны вусныя іспыты: 7 (20) - закон Божы, 9 (22) - руская мова, 10 (23) - геаметрыя, 11 (24) - арыфметыка, 12 (25) - алгебра, 13 (26) - фізіка, 16 (29) - гісторыя, 17 (30) - геаграфія, 18 (1 кастрычніка) - прыродазнаўства.²

У інстытут прымаўся асобы мужчынскага полу прыватнага веравызнання ад 16 да 25 гадоў. Тыя, хто быў старэйшы або жанаты, таксама маглі паступаць, але з дазволу папачыцеля Віленскай вучэбнай акругі. Такіх прэтэндэнтаў было нямала. Напрыклад, у 1913 г. не быў дапушчаны да экзаменаў настаўнік Сцяпан Драбышэўскі, 1869 года нараджэння (44 гады!). Для паступлення неабходна было прадставіць дакументы: метрыку; пасведчанне аб званні настаўніка, або атэстат аб заканчэнні сярэдняй навучальнай установы; пасведчанне вучэбнага начальства аб праходжэнні настаўніцкай службы не менш двух гадоў і станоучы аб іх водгук. Асобы з сярэдняй адукацыяй маглі дапускацца да вучобы пры адсутнасці вялікага конкурсу без экзаменаў. Але ў 1913 годзе яны паступалі на роўных з усімі ўмовамі.³ Усяго было пададзена 163 прашэння на паступленне ў інстытут, але дапушчаны да экзаменаў было толькі 106 чалавек. Папярэдні разгляд дакументаў адразу адсеяў кожнага трэцяга прэтэндэнта на вучобу. Яшчэ 31 чалавек не з'явіўся на экзамены па невядомых прычынах. На першым этапе іспытаў адсеялася 24 чалавекі. Ім было адмоўлена ў экзаменах, або за незадавальняючыя пісьмовыя работы па рускай мове і арыфметыцы, або з-за слабасці іх адказаў па Закону Божаму. Засталося 48 чалавек, якія трымалі ўсе астатнія экзамены. Па выніках апошніх было прынята ў першы клас 35 студэнтаў. Папу-

¹ Там жа - стр. 1, а. 14.

² Там жа - стр. 6, а. 11.

³ Там жа - а. 14, 15.

лярнасць інстытута заставалася высокай і далей. Увесь час ішлі запыты з просьбай выслаць правілы паступлення ў інстытут.¹

Дзейнасць і вучэбная праграмы Магілёўскага настаўніцкага інстытута былі заснаваны на палажэнні аб настаўніцкіх інстытутах 1872 года правілах Маскоўскага і Віцебскага інстытутаў 1911 года. Інстытут павінен быў рыхтаваць настаўнікаў для вышэйшых пачатковых вучылішч і лічыўся сярэдняй навучальнай установай з трохгадовым тэрмінам навучання. Пры інстытуце было створана двухкласнае гарадское вучылішча, у якім студэнты праходзілі педагагічную практыку.

Важнейшыя пытанні дзейнасці інстытута абмяркоўваліся калегіяльна. Толькі ў першы год дзейнасці настаўніцкага інстытута педагагічны савет збіраўся 19 разоў. На ім абмяркоўваліся як вучэбныя, выхаваўчыя пытанні, так і гаспадарчыя, напрыклад, пытанні падпіскі на перыядычныя выданні, закупкі абсталявання, аплаты за навучанне, цыркуляры міністэрства, прашэнні студэнтаў, стан выкладання дысцыплін, зацверджанне праграм і г.д.²

У першы год навучання вельмі важна было стварыць неабходную матэрыяльную базу. Ужо ў ліпені было выдзелена 1000 руб на закупку фізічных прыбораў і быў узят крэдыт у 4 тыс. руб, па якому былі закуплены парты, вешалкі, венскія крэслы, шафы ды іншая неабходная мэбля. Больш чым на 2000 руб па рэшце на канец 1913 года было закуплена абсталявання, рэактываў, прэпаратаў, наглядныя дапаможнікі (скелет чалавека ды інш.) - разам 263 прадметы. Тым не менш для новай навучальнай установы сродкаў неабходна было значна болей. У лістападзе 1913 года на педсаветах адзначалі, што абсталяванне на сумму 3119 руб да "надзвычайнасці" сціплае для якаснага навучання. У кастрычніку гэтага ж года педсавет прасіў 4950 руб 76 кап толькі на закупку неабходнай літаратуры. У гэтым яму было адмоўлена.³ Падпіска на 1914 год рабілася з-за адсутнасці сродкаў у крэдыт праз Магілёўскае таварыства цвярозасці. Інстытут прасіў выпісаць такія газеты, як "Правительственный Вестник" (12 руб), "Новое время" (17 руб), "Виленский Вестник" (6 руб), часопісы: "Вестник школы", "Вера и Разум" (8 руб), "Исторический вестник" (12 руб), "Природа и люди" (5 руб), "Вопросы Философии и Психологии" (5 руб), "Естествознание и География" (3 руб 50коп), "Вести опытной физики" (3 руб). Агульныя выдаткі на інстытут і гарадское вучылішча складалі 11 тыс руб у 1913 годзе.⁴

Цікавым сюжэтам гісторыі станаўлення інстытута была спроба найменавання яго "Раманаўскім". Пратакол педагагічнага Савета ад 1 (14) кастрычніка 1913 года сведчыць, што "Побуждаемый и воодушевляемый патриотическим чувством, в исключительную минуту открытия нового учебного за-

¹ Там жа - сгр. 22, а. 7, 8, 25.

² Там жа - сгр. 18, а. 9, сгр. 22.

³ Там жа - сгр. 2, а. 16, 17, 22, 28; сгр. 22, а. 28.

⁴ Там жа - сгр. 6, а. 86.

ведения, под сенью Покрова Пресвятой Богородицы, Педагогический Совет на предложение г. Председателя ходатайствовать о присвоении наименования Романовский в честь Царствующего Дома отозвался особо сердечным сочувствием". Аргументация была наступной:

- 1) Магілёўскі настаўніцкі інстытут адкрыты ў год 300-годзя Царствуючага Дома Раманавых;
- 2) інстытут па сваіх задачах павінен быць звязаны з каранямі нашага народна-гістарычнага жыцця;
- 3) інстытут будзе атрымоўваць 10 гадоў па 1000 руб у год субсідый ад гарадскога земства, такую ж ад гарадскога самакіравання і бясплатны ўчастак зямлі пад будаўніцтва.

У сувязі з вышэйералічаным педсавет пастанавіў: " Почтительнейше просить Его Превосходительство г. Попечителя Виленского Учебного Округа ходатайствовать в установленном порядке о присвоении Могилевскому учительскому институту со дня его основания наименование РОМАНОВСКОГО в честь царствующего Дома РОМАНОВЫХ" Пад пастановай паставілі свае подпісы дырэктар і выкладчыкі інстытута.¹ Вышэйстаячыя органы Міністэрства народнай асветы прызналі аднак заучасным хадатайніцтва найменавання такім ганаровым званнем інстытута, які толькі становіцца на ног.²

Першым дырэктарам Магілёўскага настаўніцкага інстытута быў прызначаны стацкі саветнік, кандыдат багаслоўя В.Н.Тычынін. Асабісты склад служачых у інстытуце ў 1913 г. складаў 14 чалавек: 1 - законанастаўнік, 4 - выкладчыкі навук, 1 - малявання, 1 - спеваў, 2 - гімнастыкі, 2 - іншых. Их прозвішчы варта прывесці па праву першых: В.П.Сакалоў, М.Г.Руднеў, Е.С.Аляхновіч, С.С.Палуянаў, М.М.Родзін, Ф.І.Стангль, законанастаўнік Н.А.Гамолка, настаўнікі гарадскога пры інстытуце вучылішча Е.Ф.Жыхароў, М.М.Пігулеўскі. З дзевяці выкладчыкаў шэсць мелі вышэйшую адукацыю. Напрыклад, матэматыку выкладаў выпускнік матэматычнага аддзялення фізіка-матэматычнага факультэта С.-Пецяярбургскага універсітэта Е.С.Аляхновіч, рускую мову - кандыдат багаслоўя В.П.Сакалоў. Аклады ў супрацоўнікаў інстытута былі даволі высокія і дазвалялі весці прыстойны лад жыцця. Дырэктар атрымоўваў 2400 руб у год і кватэрныя, законанастаўнік і выкладчыкі навук - па 1440 руб, астатнія настаўнікі работалі на розных умовах, у тым ліку і на частку стаўкі і мелі ад 120 руб да 780 руб у год.³

Шкадуючы месца на пералік тавараў, якія мелі магчымасць набыць выкладчыкі на свае аклады, заўважым толькі наступнае: абед у трактыры каштаваў 20 кап., яйкі ішлі па 2 кап. за адно, бохан хлеба - 4-8кап., боты - 3 руб., наём жылля ад 2 да 10 руб у месяц у залежнасці ад якасці і плошчы.

¹ Там жа - сгр. 22, а. 17.

² Там жа - сгр. 6, а. 28, 29; сгр. 18, а. 25.

³ Там жа - сгр. 6, а. 11; сгр. 18, а. 10, 21; сгр. 22, а. 1А.

Сёння дацэнты (пры ўсёй умоўнасці параўнання) педінстытута харчовых тавараў і аддзення могуць набыць меней, чым выкладчыкі навук у 1913 годзе. Аклад алошніх у месяц складаў 120 руб., у той час як рабочыя атрымлівалі 30-40 руб., машыністы паравозаў да 80 руб. у месяц. З сваіх невялікіх заробкаў і нават маючы вялікі сем'і рабочыя на харчаванне выдаткоўвалі ўсяго 40-50 % уласнага бюджэту. Сярэдні заробак па Магілёўскай губерні ў 1913 годзе складаў 198 руб. 11 кап. у год, па Беларусі прыблізна 210 руб., а ў выкладчыка навук інстытута г. Магілёва, як ужо адзначалася, 1440 руб., дырэктара - 2400 руб. у год. Каментарыі, як кажуць, непатрэбныя...¹

Тым не менш ідэалізаваць становішча выкладчыкаў інстытута не варта. На іх бясплатна была ўскладзена выхаваўчая работа, бібліятэкарства, сакратарства, дзяжурствы. А самае галоўнае, яны атрымлівалі заробкі значна меншыя (да 2,5 разоў), чым у іншых сярэдніх навучальных установах, гімназіях, напрыклад. Жаданне дадатковых даходаў у выкладчыкаў было "амаль нястрымным". Шмат з іх падпрацоўвала ў іншых навучальных установах. У 1916 годзе настаўнік матэматыкі, напрыклад, атрымаў у інстытуце 1800 руб. у год, і 770 руб. у жаночым вучылішчы.²

Першыя студэнты Магілёўскага настаўніцкага інстытута па свайму веравызнанню былі праваслаўнымі. Па свайму сацыяльнаму паходжанню з 35 студэнтаў 1 быў з радавых дваран, 3 - з мяшчан і цэхавых, 2 - з казакоў, 29 - з сялян. У гарадскім вучылішчы з 34 чалавек 2 - з радавых дваран, 18 - з мяшчан, 12 - з сялян, 1 - з ганаровых грамадзян і купцоў. Здароўе навучэнцаў было не дужа добрым. Медыцынскі агляд паказаў, што з 35 чалавек 19 былі хворымі: трое пакутвалі на галаўныя болі, чацвёра мелі нярэзвыя расстройства, шасцёра - насавыя крывацёкі, двое - скаліёз, чацвёра - бізарукасць. Усе выхаванцы інстытута мелі стаж не менш двух гадоў настаўніцкай работы, 14 з іх закончылі гарадскія вучылішчы, 3 - здалі экзамены на званне настаўніка, 3 - вучыліся на курсах пры гарадскіх вучылішчах. Узрост навучэнцаў вагаўся ад 22-х да 29-ці гадоў.³

Вучэбны працэс быў арганізаваны наступным чынам: 4-6 урокаў у дзень пры шасцідзённым рабочым тыдні. Кожны дзень адзін з настаўнікаў дзяжурўў па інстытуце. Імкненне да адукацыі ў студэнтаў было відаць даволі моцным, прынамсі па выніках другой чвэрці 1913-14 нав. года ўсе студэнты мелі выдатныя паводзіны. Вучэбныя поспехі былі больш сціплымі: чацвёра мелі незадавальняючыя адзнакі, астатнія - 3, 4, 5. У гарадскім вучылішчы чацвёра не паспявалі па ўсіх прадметах, а астатнія мелі хаця б адну двойку па аднаму з дзесяці вучэбных прадметаў.⁴ З канцылярыі папячыцеля

¹ Маразевіч В.Л. Старонкі гісторыі Беларусі (канец XIX - пачатак XX ст.). - Магілёў, 1994. - С. 45-47.

² Нацыянальны архіў. - Ф. 2258, воп. 1; спр. 8, а. 2; спр. 36, а. 57, 58.

³ Там жа - спр. 18, а. 11, 12, 19, 21; спр. 22, а. 12.

⁴ Там жа - спр. 22, а. 11, 35.

Віленскай вучэбнай акругі ў інстытут нават паступіла папярэджанне за перагрузку навучэнцаў і задужа вялікую складанасць вучэбных праграм. Але педсавет указаў на тое, што "нельга заніжаць патрабавальнасць, а студэнты засвойваюць матэрыял паспяхова". Дырэктар інстытута атрымаў папярэджанне і за тое, што ў 1913 годзе ў інстытуце не былі распрацаваны асобныя правілы для паводзін навучэнцаў.¹ Студэнты адчувалі пэўную раздвоенасць. З аднаго боку яны былі схільныя раўняцца на студэнтаў ВНУ, жадалі лекцыйных форм работы, а з другога боку не без цяжкасцяў спраўляліся з праграмай сярэдняй школы.²

Матэрыяльнае становішча студэнтаў было даволі складанае. У верасні 1913 года педагагічны савет залічыў усіх 35 чалавек на казённыя стыпендыі на 200 руб. у год (больш сярэднегадовага заробку па губерні!), а не 150 руб. як у Вільні, Віцебску, з-за дарагоўлі жыцця ў Магілёве. Але папярэды вучэбнай акругі зацвердзіў стыпендыі толькі 30 чал. (пяцёра аказаліся "своекоштнымі") і звычайным памерам у 150 руб. Плата за навучанне была ўсталявана такая, як і ў другіх інстытутах - 25 руб. у год, а ў гарадскім вучылішчы - 15 руб., з аплатай па паўгодзям па 7 руб. 50 кап.³ Выпускнікі інстытута, якія атрымоўвалі стыпендыі, абавязаны былі адпрацаваць не менш за 6 гадоў на пасадзе настаўніка вышэйшага пачатковага вучылішча па ўказанню вучэбнага начальства. Тыя, хто атрымоўваў стыпендыю толькі частку вучэбнага часу, абавязаны былі служыць па 2 гады за гожны год казённай стыпендыі. Студэнты маглі быць таксама гарадскімі, земскімі, прыватнымі стыпендыятамі, а таксама "своекоштнымі" востаннікамі.⁴

Стыпендыі былі істотнай дапамогай для студэнтаў, бо яны былі адарваны ад сваіх сямей. Многія сяляне ішлі ў інстытут менавіта з-за стыпендыі і "будучага становішча лепшага за сялянскае". Сітуацыя пагоршылася пасля пачатку Сусветнай вайны ў 1914 годзе. Ужо ў 1915 годзе пражыць на стыпендыю стала практычна немагчыма.⁵ Многія студэнты падпрацоўвалі ўрокамі, перапіскай і г.д.

З мэтай дапамогі студэнтам ужо 14 (27) кастрычніка 1913 года педсавет "почтительнейше просит разрешения его Превосходительства г. Попечителя Виленского учебного округа составить примерительно к нормальному Уставу Общества вспомоществования нуждающимся воспитанникам Могилёвского учительского института". Статут таварыства быў неўзабаве прыняты і зацверджаны. Члены таварыства дзяліліся на "почетных", "пожизненных", "действительных" (не менш 3-х руб. у год), "соревнователей" (не менш 1 руб. уносаў). Таварыства імкнулася дапамагаць узносамі платы

¹ Там жа - с. 6, а. 90, 91.

² Там жа - с. 36, а. 56.

³ Там жа - с. 22, а. 8, 20, 23.

⁴ Там жа - с. 6, а. 49.

⁵ Там жа - с. 36, а. 56.

за навучанне, бясплатнай выдачай кніг, ахвяраваннем адзення, прызначэннем грашовых дапамог і г.д.¹ Але ва ўмовах наяўнасці ў горадзе іншых навуковых устаноў, вайны, дабрачыннаць “не квітнела”. Рэальная дапамога грамадскасці студэнтам была невялікай.

Распачаў сваю дзейнасць інстытут у двухпавярховым будынку, які знаходзіўся на Быхаўскай вуліцы (верагодней за ўсё недалёка ад будынка сучаснага абласнога педагагічнага ліцэя). Будынак гэты належыў стацкаму саветніку Рыгору Мікалаевічу Гартынскаму і арэндаваўся інстытутам з 1 верасня 1913 года. Градскі архітэктар агледзеў і прызнаў памяшканне трывалым і бяспечным. Арэнда выплочвалася тройчы на год па 1300 руб.²

Градскія ўлады адразу выдзелілі пад будаўніцтва інстытута ўчастак зямлі, які пасля павелічэння яго тэрыторыі меў плошчу 255, 3 квадратных сажань. Ён займаў амаль квартал, паміж вуліцамі Нова-Базарнай, Капітанаўскай, Инжынернай (недалёка ад ваеннай царквы, сёння прыблізна ў раёне завода “Строммашына”). Участак быў выдзелены бясплатна, на ўмовах, што на працягу трох гадоў вучэбнае ведамства прыступіць да будаўніцтва.³

Па тагачасных патрабаваннях для інстытута былі неабходны: царква, актавая зала, 4 класныя пакоі, фізічны кабінет, кабінет прыродазнаўчанавуковы, 2 бібліятэчныя пакоі, рэкрывацыйны пакой, пакой настаўнікаў, гімнастычная зала, прыёмны пакой, кватэра дырэктара, аканом, прыслугі, калідоры і г.д. для будаўнічага складу студэнтаў у 150 чалавек і 200 навучэнцаў у вучылішчы. Планавалася наяўнасць тэлефона, электрычнага асвятлення, вадаправода, асфальтавых дарожак у двары. Будынак павінен быў мець не болей 3-х паверхаў, калідоры размяшчацца толькі па адным баку будынка, а не ў сярэдзіне, куты абшыты дрэвам.⁴ У адпаведнасці з рэкамендацыямі быў распрацаваны неблагі праект, які міністэрства зацвердзіла ў сакавіку 1914 года з невялікімі змяненнямі. Але неўзабаве пачалася першая сусветная вайна і будаўніцтва вучэбнага корпуса так і не распачалося.⁵

Паведамленне ў энцыклапедычным даведніку “Магілёў”, аб тым, што будынак па вул Ленінскай, 35 (так званы стары корпус) “пабудаваны ў 1913 як Магілёўскі настаўніцкі інстытут”⁶ - памылковае. Дарэчы, у гэтым лёгка пераканацца. Дастаткова паглядзець на фасад гэтага будынка, на якім і сёння захаваліся даты яго пабудовы, ці разгарнуць іншы энцыклапедычны даведнік “Архітэктурна Беларусі”.⁷

¹ Там жа - спр. 6, а. 67, 68; спр. 22, а. 21.

² Там жа - спр. 1, а. 27; спр. 14, а. 10.

³ Там жа - спр. 1, а. 53; спр. 6, а. 77.

⁴ Там жа - спр. 6, а. 77, 78.

⁵ Бондаренко В.А. Могилевский Государственный педагогический институт. Краткий очерк истории. - Мн., 1978. - С. 7.

⁶ Могилев. Энцикл. справ. - Мн., 1990. - С. 332.

⁷ Архітэктурна Беларусі. Энцикл. Давед. - Мн., 1993. - С. 278.

Першы выпуск інстытута адбыўся ў 1916 годзе. 33 выхаванцы атрымалі званне настаўніка вышэйшапачатковага вучылішча. У гады вайны інстытут меў цяжасці з наборам студэнтаў, памяшканнем. Частка студэнтаў і выкладчыкаў была мабілізавана на фронт, тым не менш, інстытут падрыхтаваў больш за 100 кваліфікаваных настаўнікаў.¹

Адкрыццё настаўніцкага інстытута стала значным крокам у паляпшэнні падрыхтоўкі педагагічных кадраў, важным фактарам у грамадскім жыцці. Адначасова за непрацяглы час настаўніцкія інстытуты былі адкрыты ў Віцебску (1910) і Мінску (1914), адчынілі свае дзверы яшчэ 5 настаўніцкіх семінары, у тым ліку ў Магілёўскай губерні: Аршанская, Гомельская жаночыя, Рагачоўская мужчынская. У 1916 годзе у Беларусі было 3 настаўніцкія інстытуты (187 навучэнцаў), 9 настаўніцкіх семінары (каля 1000 нав.) і 7 двухгадовых педагагічных курсаў (288 нав.).² Праблема недахопу кадраў кваліфікаваных настаўнікаў пачала вырашацца.